

științifice [vezi: 5, p.173-205]. În activitatea medicală pot apărea și conflicte de interese prin care se înțelege “totalitatea condițiilor în care afirmația profesională referitoare la interesul primar (care constituie binele și sănătatea pacientului, educația viitorilor profesioniști etc.) tinde să fie impropriu influențată de unul din interesele secundare (scopuri financiare, promovare, câștig de granturi, publicații în reviste de prestigiu, faimă, obligațiuni familiare etc.)” [4, p.119]. Uneori în medicină *dezinteresul* e perceput ca pasivitate. Trebuie de delimitat noțiunile: „acțiune dezinteresată” și „dezinteres în exercitarea funcțiilor sau năzuințelor”. Armonia survine în acțiune de interes profesional (medical) față de o persoană (pacient) în mod dezinteresat, adică fără impunerea unor condiții cu tentă de interes personal, de atitudine diferențiată (condiționare privitor la apartenența rasială, etnică, statut social, clasă, nivel de bunăstare materială, aspirații politice etc.). În anumite situații medicul e tentat să renunțe la promovarea interesului profesional, lăsând lucrurile să decurgă de la sine, mai ales în cazurile epuizării soluțiilor posibile, organismul nereacționând într-un fel sau altul.

Așadar în medicina contemporană remarcăm o serie de valori ce poartă conotații distincte față de epocile premergătoare și alte sfere de activitate umană. Analiza manifestării respectivelor prezențe valorice prezintă un interes deosebit atât pentru axiologia medicală, cât și pentru bioetică, fapt incontestabil de important în timpul, când ținuta spiritual-morală a medicinei se află la răspântie de cale.

Referințe bibliografice

1. **Dicționar de Filosofie și Bioetică** / T.Țirdea, P.V.Berlinschi, A.Eșanu, D.U.Nistoreanu, V.I.Ojovanu – Chișinău: *Medicina*, 2004. - 442 p.
2. **Roșca Ludmila**. *Supraviețuirea, moralitatea și potențialul personalității umane: analiză teoretico-metodologică*. Monografie. – Chișinău: UASM, 2007. – 329 p.
3. **Țirdea T. N.** *Bioetică: origini, dileme, tendințe*. Suport de curs. – Chișinău: *Medicina*, 2005. - 234 p.
4. **Țirdea T.N., Gramma R.C.** *Bioetica medicală în Sănătate Publică*. – Chișinău: *Bons Offices*, 2007. – 247 p.
5. **Попов М.В.** *Аксіологія і Медицина (Проблема цінностей і медицина)*. – Київ: Видавель ПАРПАН, 2003. – 282 с.

BIOETICA – REVELATORUL LUMII BIOMEDICALE ÎN SISTEMUL SOCIONATURAL

Ludmila Bostan

Catedra Filosofie și Bioetică a USMF „Nicolae Testemițanu”

Summary

Bioethics – the distinctive direction of biomedical universe in the socionatural system

Beginning with the conviction that the human life and the health are at the most values which exist, but the favorable state of populations health is an essential appointed for assurance the security each of development process, preoccupied for the public health become a main and permanent priority. The bioethics revising the perspective of activity and effective realization for biomedicine belong to the human future and her influence work on the socionatural system. In the article we present the new arguments vis-à-vis the biological ethic as the distinctive direction of the biomedical sphere in the socionatural system.

Rezumat

Pornind de la convingerea că viața și sănătatea omului sunt cele mai mari valori care există, iar starea de sănătate favorabilă a populației este o condiție esențială pentru asigurarea securității oricărui proces de dezvoltare, preocuparea privind sănătatea publică a devenit o prioritate de bază și permanentă. Bioetica dezvăluie perspectivele activității și realizării efective

a biomedicinii privind viitorul uman și influenței ei asupra sistemului socionatural. În articol venim cu noi argumente vizavi de etica biologică ca revelator distinctiv al sferei biomedicale în sistemul socionatural.

În condițiile actuale când apar o noi situații a omului în cosmos și în lumea biologică, e necesar de a elabora un nou sistem de valori, întrucât cel precedent nu mai este potrivit pentru restabilirea biosistemului care tocmai se află în pragul unui omnicid planetar. Umanitatea și valorile ei nu pot fi estompate sau lichefiate într-o serie de alegeri, fără o sorginte din care opțiunile izvorăsc și fără conținuturile de valoare pe care le exprimă. Viața omului nu ar fi diferită în mod substanțial față de diversele forme de viață și de universul natural cu care trăiește în simbioză. Bioetica în această viziune ocupă un rol deosebit și are funcția de a menține echilibrul evolutiv, stabilitatea schimbării adaptării și menținerii sistemului socionatural. Valoarea etică a oricărui act va trebui considerată sub profilul subiectiv de intenționalitate, în conținutul lui obiectiv și în perspectiva consecințelor sale. Legea morală naturală care îndeamnă orice conștiință să facă bine și să evite răul se concretizează în respectul față de vietate, în toată plinătatea valorilor sale, în esența și demnitatea sa ontologică. Acest lucru este valabil pentru toate domeniile comportamentului etic precum considerabil și pentru bioetică.

Tot mai des se vorbește despre un caracter „difuz” al problemelor bioetice, fapt datorat atât limbajului comun, cât și unor reprezentări care survin din comparația eticii practice cu unele domenii ale științelor biomedicale. Acest fapt este valabil atât pentru performanțele eticii clasice, cât și pentru domeniile particulare ale așa-numitelor „etici aplicate”. Ceea ce ne interesează cu precădere pe noi sunt: raportul dintre „viață” și „valoarea viului”; pluralismul axiologic și înțelegerea valorilor bioetice, raportul acesteia cu strategia de asigurare a securității umane, cu realizarea proceselor de dezvoltare socionaturală (durabilă, inofensivă) etc. Statutul teoretico-științific al bioeticii necesită a fi definit în mod clar și rămîne să îndeplinească o funcție deosebită, chiar excepțională de modernizare și transformare a societății tehnicizate, tehnologizate și informatizate a sec. XXI-lea, de implementare a responsabilității, moralității, demnității și umanismului în diverse genuri de activitate a omului, mai ales în lumea biomedicală.

Gîndirea bioetică în medicină și în biologie este un fel de „zonă intermediară” între principiile filosofice, pe de o parte, și ipotezele, metodele de lucru și explicațiile orientate către științele naturii, pe de altă parte. Acest fapt îngreunează munca, deoarece cele două grupe de științe (ale naturii și ale spiritului) au metode diferite de investigare a obiectului lor, dar nu scad din importanță și semnificația ei pentru viitorul sistemului socionatural (sistem asigurat, durabil, inofensiv). Raportul dintre științele biomedicale și bioetică, nu privește numai momentul aplicativ al cercetării, ci metoda și momentul cercetării. În definitiv, bioetica este ca o viziune integrativă, comparativ cu cercetarea biomedicală.

Dacă vorbim de medicină sub profilul asistenței medicale asigurate, organizării ocrotirii și îngrijirii sănătății pentru toți, factorul etic devine și mai relevant, iar integrarea între cunoașterea științifică și forma etică de comportament este mai mult decît evidentă. Studiile făcute în ultimii ani în domeniul antropologiei medicale au scos în evidență insuficiența radicală a evaluării științifice unilaterale în relație cu conceptul însuși de boală, sănătate, prevenire etc. Incidența factorului personal, psihologic, spiritual cu cel biologic și social în cadrul asistenței medicale este elementul decisiv nu numai în evaluarea stării sănătății bolnavului, dar și în acțiunea (activitatea) lucrătorului medical.

Bioetica, după cum se poate constata din cele expuse despre originea sa istorică [6], a primit cea mai directă provocare din partea descoperirilor ingineriei genetice și nemărginita implicare a tehnicii în medicină. Se înregistrează atitudini diferite chiar printre cercetători. Unii sunt optimiști, avînd marile speranțe care se deschid în domeniul terapiei genetice sau a genoterapiei: această atitudine este proprie celor care lucrează în domeniul biologiei moleculare sau geneticii, care atunci când se gîndesc la aceste speranțe, nu doresc piedici sau obligații ale legilor și nu dau importanță mijloacelor care ar urma să fie folosite, ca în cazul experimentelor pe

embrioni, considerate de unii necesare pentru atingerea scopului lor. Alții sunt mai preocupați de posibilele devieri legate de inginerie genetică, care, odată începute, ar putea schimba statutul genetic al umanității, revoluție ce ar întrece, prin importanță, riscul oricărei alte revoluții de tip politic sau militar.

Este normal ca tocmai acest curent de opinii să facă presiuni în favoarea unei legislații clare, care să supună unor obligații legale pe cei ce activează în cercetare. Ne aflăm, desigur, în fața unui moment important al istoriei științei și al istoriei umanității. Niciodată bioetica nu a fost atât de importantă pentru medicină, biologie și pentru societate: aceste descoperiri științifice au făcut ca morala, care se ocupa de viață, să fie un punct de interes pentru toți, o problema prioritară în societate și a societății la nivel mondial. Trebuie să adăugăm că această temă se află în atenția nu doar a moralistilor, dar și a organismelor naționale și internaționale, care au elaborat documente normative [2], care urmează să-și aducă aportul în realizarea tuturor acțiunilor compatibile cu drepturile omului, libertățile fundamentale și demnitatea umană.

Promisiunile biotehnologiilor sunt, fără îndoială, încurajatoare, dacă ne referim doar la posibilitatea depistării și corectării malformațiilor, diminuării anumitor handicapuri, a tratării unor maladii grave. Dar se cuvine a fi aplicate aceste biotehnologii de cineva nepregătit suficient pentru a utiliza o forță capabilă să modifice fundamental specia căreia îi aparține? Oare nu exista riscul descătușării unor forțe necontrolabile și deschiderii drumului „voluntarismului” în lumea biomedicală?

Omul, ființă limitată în timp prin evoluția sa ontogenetică între două puncte (nașterea și moartea), poate să se apropie de adevăr, să-și recapete demnitatea sa reală și libertatea, doar acceptându-și imperfecțiunile. Dorința de a atinge perfecțiunea prin inginerie genetică ar putea să conducă la riscul de a se derapa de la condiția umană. „Consecința firească a egoismului uman, a creării de speranțe ireale și a ispitei insolite, este încercarea de a te substitui lui Dumnezeu, de a acționa nu numai asupra mediului și lucrurilor neînsuflețite, dar și asupra celulei vii, embrionului viu, a genei, a bătrînului invalid sau a copilului cu handicap. Omul tinde la o dezvoltare în sine fără dragoste, fără aspirație, fără perspectivă, fără independență, fără libertate” [3].

Dacă în țara noastră domeniul bioetic nu este suficient promovat, aceasta se petrece din cel puțin câteva motive: a) mai întâi pentru ca nu dispunem de o bază materială și economică aptă de a susține cercetarea de vîrf în domeniul geneticii; b) biserica mai puțin tinde să își aroge rolul promotor în dezbaterile cu caracter bioetic, c) parlamentul ocupîndu-se cu probleme legislative majore de stat, nu îi reușește ca să mai aibă în atenție și exigentele bioetice ale legislației (menționăm ca în Germania cele mai acute probleme etice și în special bioetice sunt dezbătute în Parlament; astfel, în această țară a fost interzisă în anul 2002 clonarea atât în forma reproductivă, cît și în cea terapeutică, ca și cercetarea embrionară umană, donarea de ovule în scopul fertilizării altei persoane sau pentru cercetare științifică etc.); d) opinia publică sau societatea civilă pare copleșită de alt gen de probleme, ca să se mai preocupe și de aceste „bio-probleme”; e) iar cu regret unii filosofi tind să rămîină în afara problemelor metafizice și hermeneutice, refuzînd domeniul ca insignifiant, neimportant pentru contemporaneitate.

Vom răspunde pe rînd acestor tipuri de prejudecăți. Deși la noi poate că nu se vor clona atât de curînd animale ca în SUA sau Anglia, problema importurilor de alimente sau de semințe de plante din aceste țări antrenează „participarea” la acest gen de probleme internaționale. Importînd material biologic modificat genetic și cultivîndu-l pentru o productivitate sau rezistență ridicată, putem avea surpriza că produsele noastre agro-alimentare să fie refuzate în țările UE, care au reguli de testare severe în acest domeniu. De asemenea, posibilele remedii pentru anumite maladii, precum cancerul sau maladiile degenerative ale creierului, nu vor lăsa indiferentă opinia publică de la noi. Biserica este prin tradiție o instituție conservatoare, care poate justifica sau respinge o faptă umană prin apel la dogme sau la tradiția constituită în operele Sfinților Părinți. Dar cele mai multe dintre situațiile cu care ne confruntăm astăzi frapează prin ineditul lor. Orice descoperire științifică poate aduce în mod egal binele și răul, iar rațiunea, care este un dar divin, nu poate fi oprită să facă descoperiri în continuare. Trebuie de făcut apel și în acest caz la *responsabilitate*. Acest concept, deși pare unul creat de societatea civilă, el are

rădăcini teologice deținând un rol central în problema liberului arbitru. Preocupările opiniei publice sunt dependente deseori de standardele de trai ale momentului și nu pot aproxima efectele pe termen lung ale unei tehnologii.

Ca parte a culturii europene, cea din Republica Moldova nu poate rămâne în afara acestor dezbateri, chiar dacă la noi cercetarea de vîrf în acest domeniu nu este atît de avansată. Avem însă avantajul de a vedea și interpreta echidistant motivele, interesele și contextele culturale specifice în care dezbaterile despre bioetică au forme diferite. Promovarea acestui domeniu la noi în țară o vedem ca pe un pas important în recunoașterea noastră ca partener de valoare egală în contextul internațional al dezbaterilor pe teme bioetice.

Se cunoaște deja că problemele medicale reprezintă prin sine doar o parte a întrebărilor studiate de bioetică. Însă formularea și soluționarea lor se deosebesc prin specificitate. Spre exemplu, analizînd problema avortului, atît adepții cît și oponenții acestuia, nu discută despre porunca universală – „Nu ucide!”, dar în raport cu stabilirea momentului cînd embrionul poate fi considerat individ uman, avînd drept la viață [5]. În mod analogic discuțiile referitor la justificarea morală a transplantului de organe se concentrează în cadrul stabilirii limitelor morții omului și nu în jurul tezei despre sfințenia (sacralitatea) vieții umane [1]. Cu alte cuvinte, bioetica formulează problemele ei într-un mod determinat: cine trebuie să hotărască, ce este și ce nu este permis de a face de pe pozițiile eticii generale. La fel de actuale se prezintă și problemele ecologizării moralei, a determinării statutului etic al științei, a biomedicinei în particular. În perspectivă bioetica pătrunde în toate domeniile activității umane. Interferența bioeticii cu domeniul medical în condițiile asigurării securității vieții devine actualmente orientarea considerabilă în soluționarea problemelor de sănătate, depășirii crizei actuale din sfera medicinei.

La organizarea și desfășurarea educației populației pentru un mod sănătos de viață prin promovarea principiilor și imperativelor bioetice poate deveni un aport inovator specific al comunității în asigurarea interconexiunilor și interacțiunilor armonioase ale omului, societății și biosferei. Este vorba și de necesitatea implementării ei în structura universitară și în organigrama generală a științelor, inclusiv în studiile medicale. Practica ne demonstrează că un medic are nevoie să posede pe lîngă cunoștințele profunde teoretice și practice de specialitate, abilități de comunicare, dragoste față de alții, respectul persoanei, de a fi nondirectiv, de a se comporta cu pacienții pe picior de egalitate, de a respecta consimțămîntul (acordul) informat ce asigură autonomia bolnavului [6], de a fi un bun exemplu pentru alții, de a fi capabil să aplice cunoștințele sale la locul și momentul potrivit etc. [4]. Sigur că acestea sunt calități ideale ale unui bun practicant, însă dacă sunt introduse în sistemul de formare, treptat pot deveni într-o oarecare măsura interiorizate. Prin urmare, orice profesionist din sistemul de îngrijire medicală ar trebuie să aibă cunoștințe bioetice. Se „impune” învățarea acestor cunoștințe din domeniul bioeticii pentru a fi capabil de a lua decizii și de a facilita luarea verdictelor fie în sistemul de formare a viitorului specialist din domeniul medical, fie în activitatea medicală ca specialist format.

Încercînd o sinteză a conceptului de *responsabilitate*, am putea afirma că acesta reprezintă o obligație de a proteja și promova bunăstarea, demnitatea pacienților, colegilor de profesie, a profesiei însăși și a societății ca un tot unitar. Pentru a-și forma un simț de responsabilitate profesională specialistul (în cazul nostru lucrătorul medical) trebuie să cunoască procedurile etice și legale care vizează oferirea de servicii. Aceste proceduri se referă la standarde de conduită profesională iresponsabilă precum și la consecințele nerespectării lor prin neconformarea la coduri și standarde ce trebuie a fi adoptate în conformitate cu prevederile bioeticii.

Note

1. **Astarastoe V., Bella T. A.** *Essentialia in Bioetica*. – Iași: Cantes, 1998. – 254 p.
2. A se vedea: **Bioetica: Documente ale UNESCO**. – Chișinău: Univers Pedagogic, 2006. – 60 p.
3. **Christodoulos, Arhiepiscop al Atenei.** *Bioetica / Rev. Româna de Bioetică*, vol. I, nr.3, 2003. – P.12-16.

4. **Maximilian C., Milcu St., Poenaru S.** *Fascinația imposibilului – bioetica.* – București: Editis, 1994. – 184 p.
5. A se vedea: **Misrahi R.** *Signification de l'éthique aux problèmes de al vie et de la santé.* – Paris, 1995. – 185 p.
6. A se vedea: **Țirdea T.N.** *Filosofie și Bioetică: istorie, personalități, paradigme.* – Chișinău: Medicina, 2000.–256 p.
7. **Țirdea T.N.** *Elemente de bioetică.* – Chișinău: Medicina, 2005. – 176 p.

PROBLEMA METODEI ÎN BIOETICĂ

Ana Marin

Catedra de Filosofie și Bioetică

Summary

The Problem of Method in Bioethics

One of the elements which define the bioethics, beside the object of study and the specific theoretical frame, is the method. Debate on the methodology of certain science is much more important in the case of a recent science which, nonetheless the signification that the last one took in the academic and public space represents still an object of debates for the state and the role in the scientific space, like the bioethics.

In this article an incursion is made for the presentation of a general picture on this subject. Also the author insists on the interdisciplinary as specific treat of the bioethical methodology.

Rezumat

Unul dintre elementele definitorii ale unei științe, alături de obiectul propriu de studiu și cadrul teoretic specific, este metoda acesteia. Punerea în discuție a metodologiei unei științe devine importantă mai ales în cazul unor discipline recente care, în pofida amplorii pe care au luat-o în mediul academic și în spațiul public, reprezintă încă obiect de dezbatere privind statutul și locul în spațiul științific - precum ar fi bioetica.

În acest articol se face o incursiune în metodologia bioeticii în scopul prezentării unui tablou de ansamblu asupra acestui subiect. De asemenea autoarea insistă asupra interdisciplinarității ca trăsătură specifică a metodologiei bioeticii.

Bioeticienii interesați de aspectul epistemologic al bioeticii, punându-și problema definirii acesteia ca știință și respectiv căutând diverse criterii de definire necesare acestui fenomen, ajung la un numitor comun privitor la importanța metodei în acest proces. Spre exemplu, E. Sgreccia consideră că definirea bioeticii în câmpul științific cere delimitarea justificărilor existenței sale, a fundamentelor judecăților etice utilizate și a metodei necesare [8, 39-77]. La fel M-H. Parizeau propune, alături de obiect propriu de studiu și eficacitate, metoda ca element definitoriu al bioeticii [6, 76-78]. Astfel importanța metodei în bioetică e practic indiscutabilă, problema însă fiind de altă natură și anume a caracterului, esenței și conținutului acestei metodologii. O incursiune în literatura de specialitate ne permite constatarea unei diversități de opinii la acest subiect. Metodele sunt definite fie în dependență de abordările bioetice “clasice” sau “alternative”, fie din perspectiva eticii descriptive sau prescriptive, fie sub aspect sub- sau inter- disciplinar.

Metodele clasice și alternative sunt deduse din curentele teoretice sau modele de abordare bioetice. “Clasic” în acest context înseamnă, pentru majoritatea, modelul teoretic “principist” american și, uneori, cazuistica, iar “alternativ” cuprinde toate celelalte curente bioetice apărute pînă astăzi – etica virtuții, etica narativă, etica procedurală a discuției, etica feministă etc. Avind în vedere că acestea sunt definite atît sub formă desfășurată în articole și monografii cît și în formă succintă în dicționare de specialitate, vom evita prezentarea lor în acest articol. Dincolo de